

2. Смола Л. Аспекти ведення інформаційної та гібридної війни в контексті застосування комунікаційних технологій. *S.P.A.C.E.* 2016. № 1. С. 48-53.
3. Thomas P. Rona. *Weapon Systems and Information War*. Thomas P. Ro – Boeing Aerospace Co., Seattle, WA, 1976. 72 p.
4. Бедрицкий А. Эволюция американской концепции информационной войны. *Аналитические обзоры РИСИ*. 2003. № 3. 26 с.
5. Дорошенко А. Гібридна війна в інформаційному суспільстві. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2015. № 2(25). С.21-28.
6. Присяжнюк Д. Застосування маніпулятивних технологій з боку Росії в ЗМІ України (на прикладі Криму). URL : <http://vuzlib.com/content/view/1108/23>.

УДК 930,1

А. Філінюк, д-р іст. наук, проф.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО МОДЕЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ І РОСІЙСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

A. Filiniuk, Dr., Prof.

TO THE QUESTION OF MODELS OF EUROPEAN AND RUSSIAN HISTORICAL MEMORY AND THEIR REFLECTION DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

В сучасній вітчизняній і зарубіжній науковій літературі приділено значну увагу європейській, до якої тяжіє й на яку орієнтується Україна, і російській моделям історичної пам'яті та їх взаємозв'язку й взаємообумовленості з меморіальною політикою на сучасному етапі суспільного розвитку. Їх істотні відмінності спостерігаються як за напрямками, так і найбільш важливими критеріями. Компаративний аналіз засвідчує різницю між ними за трьома блоками: по-перше, за характером політики пам'яті; по-друге, за визначенням найважливіших подій і символів; по-третє, за загальноприйнятими оцінками історичного минулого.

Так, за характером політики пам'яті стратегічна мета європейської моделі полягає в європейській інтеграції, тоді як для російської пріоритетним є геополітичний проект «русского мира». Інструментальність європейської політики пам'яті ґрунтується на дискусії про необхідність і способи формування спільної ідентичності в кордонах Європейського Союзу, натомість російська модель націлена на реконструкцію спільної ідентичності в кордонах колишнього СРСР. За способом виявлення політика пам'яті в європейській моделі орієнтована на покаяння за Голокост і примирення з колаборантами, в Російській Федерації вона спрямована на прославлення героїв і подвиги війни. Європейська модель ключовою формою вшанування визначає покуту, водночас російська – глорифікацію, тобто прославлення, возвеличення та героїзацію власного минулого. Відмінності між двома моделями історичної пам'яті чітко простежуються в змісті політики пам'яті: європейська модель головними визначає акцентування на трагічності і домінованості, а російська – на героїчності і домінантності або домінуванні чи авторитарності. Комеморативні практики (на прикладі пам'яті про війну) в європейській моделі історичної пам'яті пов'язані зі святкуванням на місцевому рівні, невеликими військовими парадами і мітингами-реквіємами, що ж до російської, то вони передбачають загальнонаціональні святкування, великі військові паради і демонстрації, зокрема ходу «безсмертного

полку». Європейська модель історичної пам'яті вирізняється значною кількістю пам'ятників побутового, жанрового чи абстрактно-нейтрального змісту, в російській моделі пам'яті практикується домінування історичних пам'ятників монументального героїчного характеру. В європейській моделі історичної пам'яті триумфальність передбачає баланс триумфів і трагедій, що ж до російської, то в ній домінують триумфи. Історична пам'ять європейського зразка інституційність забезпечується створенням і функціонуванням інститутів пам'яті, міжнародних комісій істориків тощо, а в російській моделі влада виступає в ролі модератора пам'яті і діє комісія істориків при президенті держави.

Істотно європейська модель історичної пам'яті відрізняється на рівні міжетнічної пам'яті толерантності, оскільки в ній визначальною є діалогічна, полілогічна політика пам'яті, тим часом в Росії пріоритетне місце посідає політика конфронтації. Щось подібне стосується шляхів подолання тоталітарного минулого. В європейському варіанті воно забезпечується за допомогою денацифікації, люстрації в країнах колишньої соціалістичної співдружності для подолання комуністичного минулого, тоді як у російському відсутня люстрація, але визнається історична спадкоємність радянського режиму. Абсолютно різною в європейській і російській моделі історичної пам'яті є мовна політика. Якщо перша передбачає визнання офіційними мов усіх країн ЄС, сприяння вивченню, поряд із рідною, принаймні двох мов інших країн Європейського Союзу, то друга відзначається пропагандою і сприянням поширенню російської мови як мови міжнаціонального спілкування на пострадянському просторі.

Щось подібне виявляється і в способах долучення до спільної пам'яті. В межах європейської моделі історичної пам'яті це робиться на основі взаємного публічного визнання провин і спільного покаяння, а в російській – на основі прийняття панівної моделі пам'яті. В європейській моделі характер такого долучення вирізняється інклюзивністю, тоді як у російській – нав'язуванням, асиміляцією, інтеграцією та підкоренням.

Варто підкреслити в європейській моделі історичної пам'яті «колискою» цивілізації вважається імперія франків, у російській – Давня Русь. Серед ключових подій ХХ ст. історична пам'ять європейського зразка зазначається Друга світова війна і Голокост, у історична пам'ять російської моделі – Велика Вітчизняна війна.

Істотним є і те, що історична пам'ять європейської моделі символом єднання та оновлення слугує падіння Берлінської стіни, а в історичній пам'яті російської моделі таким символом вважається звільнення Москви 1612 р. Це ж саме стосується визначення символу трагічного розлому: в європейській моделі історичної пам'яті таким символом вважаються Перша і Друга світова війни, у російській – розпад Радянського Союзу.

Не можна не зазначити відмінності і щодо символіки пам'яті війни. В історичній пам'яті європейської моделі таким символом вважається червоний мак – алюзія рани від кулі (цивільний символ), натомість у історичній пам'яті російської моделі ним є георгіївська стрічка – кольори диму і полум'я (військовий символ).

Нарешті, гаслом єдності в історичній пам'яті європейської моделі є «In varietate concordia», що в перекладі означає «єдність в різноманітті», в історичній пам'яті російської моделі таким символом слугує «єдинство русского мира».

Отже, між моделями історичної пам'яті європейського і російського зразків існують істотні відмінності. Їх аналіз і характеристика дозволяють глибше зрозуміти причини багатомісячної війни Росії проти України. Це повною мірою стосується і широкомасштабної гібридної російсько-української війни, яка продовжується чотирнадцять місяців поспіль.